

СЕКЦІЯ 7.

ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Бєлов Олександр Романович, здобувач вищої освіти факультету суспільно-гуманітарних наук та права

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Науковий керівник: Скребовська Світлана Вікторівна, асистент кафедри права

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО ОBOB'ЯЗКУ

Захист суверенітету та територіальної цілісності України є однією з основних функцій держави та справою всього українського народу. Відповідно до статті 65 Конституції України, захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності є конституційним обов'язком громадян України. Реалізація цього обов'язку забезпечується через систему військового обов'язку, мобілізаційної підготовки та мобілізації, що становлять важливі елементи оборонної політики держави [1].

Мобілізаційне законодавство України визначає правові та організаційні засади підготовки держави, органів влади, підприємств, установ і організацій до функціонування в умовах особливого періоду, а також порядок проведення мобілізації. Основні положення у цій сфері закріплені у Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», який регулює діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та громадян щодо виконання мобілізаційних заходів [2].

У сучасних умовах, з урахуванням воєнного стану та необхідності забезпечення обороноздатності держави, питання дотримання громадянами вимог мобілізаційного законодавства набуває особливої актуальності. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» визначає категорії громадян, які підлягають виконанню військового обов'язку, а також порядок їх призову, проходження військової служби та перебування у військовому резерві [3].

Водночас практика правозастосування свідчить про наявність випадків порушення громадянами вимог законодавства у сфері військового обов'язку, зокрема ухилення від взяття на військовий облік, неприбуття за викликом територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а також невиконання вимог щодо оновлення військово-облікових даних. Подібні дії негативно впливають на ефективність функціонування системи мобілізаційної підготовки держави та створюють ризики для забезпечення національної безпеки.

З метою забезпечення належного виконання військового обов'язку законодавством України передбачено різні види юридичної відповідальності.

Зокрема, Кодекс України про адміністративні правопорушення встановлює адміністративну відповідальність за порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію (статті 210, 210-1 КУпАП), що передбачає накладення штрафів за порушення правил військового обліку або мобілізаційного законодавства [4].

Крім того, у випадках умисного ухилення від виконання військового обов'язку застосовується кримінальна відповідальність. Зокрема, стаття 336 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за ухилення від призову під час мобілізації, а стаття 337 – за ухилення від військового обліку або спеціальних зборів. Такі правові норми спрямовані на забезпечення невідворотності покарання за порушення законодавства у сфері оборони держави [5].

Разом із тим, практика застосування норм кримінального законодавства у сфері виконання військового обов'язку свідчить про наявність певних проблемних аспектів. Зокрема, актуальним залишається питання чіткого розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення правил військового обліку та мобілізаційного законодавства. У деяких випадках складно встановити межу між простим порушенням облікових вимог і умисним ухиленням від виконання військового обов'язку, що може ускладнювати правозастосовну практику.

Окремої уваги потребує питання належного інформування громадян щодо їхніх прав та обов'язків у сфері мобілізаційної підготовки. Недостатній рівень правової обізнаності населення може призводити до порушень законодавства, що інколи виникають не через умисне ухилення, а через нерозуміння встановлених законом процедур. У цьому контексті важливу роль відіграє діяльність органів державної влади та територіальних центрів комплектування і соціальної підтримки щодо забезпечення доступності інформації та прозорості процедур військового обліку і мобілізації.

Розвиток цифрових технологій та впровадження електронних державних реєстрів сприяє вдосконаленню системи військового обліку та контролю за виконанням громадянами своїх обов'язків. Зокрема, створення та функціонування Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів дозволяє забезпечити актуальність даних, оперативний обмін інформацією між державними органами та підвищити ефективність мобілізаційних заходів.

Водночас у науковій літературі звертається увага на необхідність подальшого вдосконалення механізму юридичної відповідальності за порушення військово-облікового законодавства. Зокрема, дослідники відзначають наявність певних прогалин та колізій у нормативному регулюванні, недостатню ефективність окремих адміністративних санкцій, а також складність процедур притягнення до відповідальності за порушення правил військового обліку. У зв'язку з цим обґрунтовується необхідність модернізації законодавства, удосконалення процедур притягнення до відповідальності та посилення профілактики правопорушень у сфері військового обліку, що сприятиме підвищенню ефективності функціонування системи мобілізаційної підготовки держави [6].

Таким чином, ефективність мобілізаційного законодавства значною мірою залежить не лише від наявності правових норм, що передбачають відповідальність за порушення військового обов'язку, а й від належної організації системи

військового обліку, прозорості діяльності державних органів та підвищення рівня правової культури громадян. Удосконалення правового регулювання у цій сфері є необхідною умовою зміцнення обороноздатності держави та забезпечення належного виконання громадянами свого конституційного обов'язку щодо захисту України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 03.03.2026).
2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 №3543-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12> (дата звернення: 03.03.2026).
3. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 №2232-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12> (дата звернення: 03.03.2026).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 №8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 03.03.2026).
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 №2341-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14104> (дата звернення: 03.03.2026).
6. Шевчук О. Вдосконалення механізму адміністративної відповідальності за порушення військового обліку: пропозиції щодо законодавчих змін // Актуальні проблеми правознавства. 2025. С. 172–177. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/2143>